

Evangélium és egyházfegyelem¹

Bizonyára mindannyian arra gondolunk, hogy ez a téma azért kerül ide a lelkipásztori közösség elé, mert készülöben van Kánonunk új Fegyelmi Szabályzata, s azért is, mert sokunknak az a megalapozott érzésünk, hogy baj van az egyházfegyellemmel, s a fegyelmezetlenség miatt nem elég panaszkodni, orvosolni kell, mind általában a gyülekezet tagjai között, mind a lelkipásztori társadalomban. Ez ugyan így is van, de a kérdés nem korhoz kötött, mindig időszerű, mégpedig addig, amíg Krisztus testében, az anyaszentegyházban bűn, véték van, illetve amíg nincs olyan szabályzat, amely alapján a vétket számon lehetne kérni. Ami pedig a fegyelmezetlenséget illeti, bár a szabadosság egyházunk társadalmában ma különösen rombol, ne higgyük, hogy különös időket élünk. Ha megfigyeljük az 1930-as évek idevágó irodalmát, ugyanezt a két okot találjuk: mindkét területben ekkor készültek a fegyelmi szabályzatok, s ugyanúgy, mint most, akkor is ömlött a panasz a meglazult erkölcsök, az egyházban uralkodó rendetlenség miatt.

Nem feladatomban, hogy ebben az előadásban a készülő fegyelmi szabályzathoz szóljak hozzá, tudtommal ezt már többen megtették, s a következő előadásnak ez a témája. Itt csupán azokat a bibliai, etikai és gyakorlati teológiai elveket fogalmazom meg, amelyek a szabályzat teológiai alapját képezik.

A cím egy olyan kettősséget jelöl, amely Isten földi országának, az ország „előszobájának”, az egyháznak a létéből adódik: az evangélium, a jó hír megváltottságunk, amely ebben a vonatkozásban szabad teret enged keresztyénségünk megélésének, ugyanakkor az egyház testén szeplők és sömörgözések (Ef 5,7) vannak, s ez bizony „rossz hír”. De éppen emiatt Isten azt a feladatot adja egyházának, hogy a fegyelmezés szikéjével ezeket kivágja, hogy mind egyetemében, mind tagjaiban feddhetetlenül, tisztán és szeplőtlenül álljanak előtte az elfordult és elvetemedett nemzetség között, hogy mint csillagok fényljenek ebben a világban (Fil 2,15).

I. Bibliai alapok

Bár a fegyelmezésnek a két szövetségben előírt esetei és egyes jogszabályai ma is érvényesek, az egyház feladata mégsem az, hogy ezeket lemásolja, hanem hogy mögöttük Istennek minden időkre érvényes akaratát felfedezze, és ezeket 2005-re nézően alkalmazza.

1. Különösen áll ez az *Ósz-re*. Isten ugyan adott választott népének a fegyelmezésére kazuisztikus szabályokat is, a rabbik ezeket „emberi rendelkezésekkel” (Mt 7,8) még jobban részletezték, számunkra nem ezek az irányadók, hanem – az ÚSz-en keresztül – olyan alapelvek, amelyekben a mai egyház felfedezi Isten

¹ Elhangzott Kolozsváron, 2005. szeptember 15-én, az Erdélyi Református Egyházkerület lelkészértekezletén.

szándékát. Például: Nem a kár megtérítésének mértéke (2Móz 22,1) a fontos, hanem maga a tény, amivel ma is kárpótolni kell megsértett felebarátainkat. Az egyház természetesen nem sújthatja az engedetlen gyermekeket, egyháztagokat halálbüntetéssel (5Móz 21,18–21), de a gyülekezet tisztasága érdekében kiközösíthet, s a sokat vitatott „kivágotás” (1Móz 17,12; 4Móz 15,30) is ezt jelenti ma. A bűnösség bebizonyítása nem történhet úgy, mint Ákán esetében (Józs 7,14–26), de a tanúk meghallgatása ma is elengedhetetlen.

Izráel egész életét a teokrácia jegyében rendezte be, s ez azt jelenti, hogy mindenki Isten szuverén hatalma alatt állt, mindennek az ő „elnökle” alatt kellett történnie. A bírók beültek ugyan ítélőszékükbe, de Jósafát figyelmezteti őket: „Jól meglássátok, amit cselekesztek, mert nem ember nevében ítélték, hanem az Úr nevében, aki az ítéletben veletek lesz..., mert az Úrnál, a mi Istenünkénél nincsen hamisság, sem személyválogatás, sem ajándékvétel” (2Krón 19,6–7). Az erkölcsi normák, a kultikus előírások annak a jegyében fogantak, hogy „szentek legyetek, mert én, az Úr, a ti Istenetek szent vagyok” (3Móz 19,2). Az Ósz-ből mai üzenetként olvasható ki az a kettős cél, aminek az érdekében történt a fegyelmezés: Egyfelől, hogy Isten népe erkölcsi tisztaságban éljen, másfelől, hogy elkülönüljön a pogány népek olyan gyakorlatától, amelyek ott nem voltak bűnök, de amelyek Isten törvényével ellenkeztek. Különösen jelentősek azok az előírások, amelyek az ÚSz-en keresztül ma is meghatározzák az egyházi jogrendet. Így például az, hogy ítéletet csak két vagy három tanú vallomása alapján lehet hozni (4Móz 15,30; 5Móz 17,6; 19,15, lásd Mt 18,16; 1Tim 5,19), vagy az, hogy a bíró nem kedvezhet sem a gazdagnak (Jób 34,19), sem a szegénynek (2Móz 23,3).

2. Míg az ÓSz-ben a bíraskodás a törvény alapján történt, addig az *ÚSz-ben* az érvényét nem vesztett törvényt áthatja az evangélium, hogy ti. Isten Krisztusban megváltotta a világot a bűn, a törvény és a halál átkától. Lehetőség van a megtérésre, a bűnös visszafogadására, s főleg ez az ÚSz többlete az Ó-val szemben. Ami az ÚSz-ben a fegyelmezésről olvasható, az már közelebb áll azokhoz az elvekhez, amelyek szerint az egyház fegyelmezésének történnie kell, s amelyek szerint egy fegyelmi szabályzatot meg kell fogalmazni. Főleg a következő elveket kell a mindenkori egyháznak kötelezően figyelembe vennie:

a) Mt 18,15–18-ban előttünk áll a *fokozatosság* elve: a négyszemközti, a két, vagy három tanú előtti dorgálás és a kiközösítés. Az első lelkigondozói beszélgetésnek tekinthető, a második és harmadik fegyelmi eljárásnak.² A 15. versben az „ellened”, a D kódexben és több papirusztekercsben fordul elő, s ez inkább egybehangzik Péternek a következő szakaszban elhangzó kérdésével: hányszor lehet felebarátomnak „ellenem” vétkeznie? Viszont a többi jelentős kódexből, mint például a Sínaiból és a Vatikániból, ez hiányzik (lásd a Károli és az új fordítás szövegeit). Ez utóbbiak szerint, ha a testvér bárki ellen vétkezik, meg kell dorgálni őt. Ez azt jelenti, hogy mind a lelkigondozói dorgálásnak, mind a fegyelmi eljá-

² Imre Lajos viszont mindhármát pasztorációs szolgálatnak tekinti, s szerinte csak ezek után következik a fegyelmi eljárás. *Az Ige és a fegyelem*. 91.

rásnak meg kell történnie, függetlenül attól, hogy a testvér ki ellen vétkezett. Az írásmagyarázatnak gondot okoz Jézusnak az a mondása, hogy a gyülekezeti oldás és kötés a mennyei oldást és kötést is jelenti. Feltűnő, hogy két résszel előbb ugyanezeket a szavakat egyenesen Péternek címezi. A különbséget abban (is) látjuk, hogy a cézárea-filippi úton a megfogalmazás egyes számú, s Jézus a kulcsok hatalmáról beszél, ami az igehirdetés tisztséghez kötöttségére vonatkozik, ahogyan ezt Imre Lajos Kálvin alapján megállapítja.³ S ehhez hozzátehetjük, hogy itt az igehirdetésről mint pasztorációról van szó, tekintettel arra (is), hogy Jézus felátadása után juhainak legeltetésével bízta meg Pétert. A 18. részben viszont a téma a fegyelmezés, a megfogalmazás többes számú, s ez az egész gyülekezet feladata. A két igeszakaszra úgy is tekinthetünk, hogy az első, az igehirdetés (a hivatali minőségben végzett pasztoráció) a lelkipásztori hivatalhoz kötött szolgálat, a fegyelmezés az egyetemes papság feladata. Ez teljességgel megfelel annak, ami a HK 83. fejeletében olvasható, hogy ti. a kulcsok hatalma „a szent evangélium prédikálása és a keresztyén egyházi fegyelem, amely kettővel a mennyország a hívőknek megnyitja, a hitetlenek előtt, pedig bezáratik”. Magunkévá tesszük Imre Lajos véleményét abban is, hogy a második fokozatra nem kerülhet sor csak akkor, ha a személyes intésnek nincs foganatja, s abban is, hogy a második és harmadik fokozatban a gyülekezet képviselőjében a presbitérium, mint fegyelmi bizottság jár el.⁴

b) Minden egyházi törvénykönyvben megtalálható a *kiközösítés* eljárása, amelyre az ÚSz-ben több utalást is találunk. Nem tévedünk, ha a Mt 18,17-ben elhangzó kijelentést – legyen előtted olyan, mint a pogány és a vámszedő – ebben az értelemben fogjuk fel. A gyülekezet tisztasága és rendje érdekében Pál is többször beszél arról, amit a mindenkori egyház exkommunikációnak nevez. Különös figyelmet érdemel az 1Kor 5-ben megfogalmazott intés. A „tisztítsátok el a régi kovászt” (7. v.), a „ne társalogjatok” vele (9. 11. v.) többes száma mutatja, hogy a fegyelmezés az egész gyülekezet ügye. Itt hangzik el a legkeményebb ítékezés: „Átadjuk az ilyent a sátánnak” (5. v., s hasonlóképpen ír Timóteusnak: „átadtam a sátánnak”, 1Tim 1,20), de ez csak a test veszedelme, mert a cél az, hogy „a lélek megtartassék az Úr Jézusnak ama napján”. A szigorú eljárás sem az egész ember végleges kárhozátát jelenti, hanem – megtérés esetén – a visszafogadást feltételezi. Egyházunk gyakorlatából ismeretes az excommunicatio minor, azaz az úrvacsorától való eltiltás, és az excommunicatio maior. Kérdés, hogy ez utóbbi mit jelent. Véleményem szerint egyháztagságot megszüntetni nem lehet, s az excommunicatio maior az egyházköztség tagjai közül való kizárást jelentheti.

II. A fegyelmezés kettősségei

Az elvi alapok megfogalmazása előtt néhány, a fegyelmezéssel kapcsolatos kettősségre fogok utalni.

³ Imre Lajos: *i. m.* 16.

⁴ *I. m.* 90–91.

1. Egyházi gyakorlatunkban sokszor találkozunk a *szabadságnak és a fegyelmezésnek* nem csupán a feszülésével, amit természetesnek kell felfognunk, hanem a közöttük levő feszültséggel is.

Isten Jézus Krisztus által megváltott, kivont minket a bűn, a törvény és a hatalomságából (Róm 6,18–23; 21–22; 7,3–4) és egy szabad térbe helyezett el, amelyben a Szentlélek biztosítja a keresztyén szabadságot. Megigazulásunkra és üdvösségünkre nézve a törvénynek nincs már ereje, mert Krisztus megváltott a törvény átkától (Gal 3,13). Ez számunkra az evangélium szabad tere, amelyben az ember szabadságban, rettegés nélkül élhet. A törvény azonban nem veszítette hatályát, abban a protestáns értelmezésben, hogy megmarad a hármasság (triplex usus legis), melyek közül az első (usus politikus) szerint hasznos a külső rend fenntartására. Így a szabadságnak vannak a törvény által előírt korlátjai, amelyek fegyelmezik a keresztyén embert. Ha ezeket átlépi, félreérti keresztyén szabadságát s a szabadosság területére lép. Két, egymásból következő kísértéssel kell számolnia: A kísértés egyfelől a világ közérkölcstelensége, amely más normákat ír elő, másfelől a testiség, amely nem tud ennek ellenállni. A következmény: az ember a világ közérkölcstelenségét elfogadja, normáit sajátjainak tekinti, és elhíti lelkiismeretével, hogy a törvény korlátjai kitolhatók. A liberalizmus mozgató ereje az *individualizmus*, amely két félreértett télen nyugszik. Először is azon, hogy az ember szabadnak született, s ez igaz is, de ne feledjük, hogy ezt a francia forradalom is zászlójára tűzte, ami aztán véres visszaéléseket eredményezett. Aki keresztyénként szabadságára hivatkozik, az gyanússá válik, hogy csupán szabadoságára keres ürügyet. Másodszer azon, hogy az egyén kivethető a közösségből. Ilyen alapon jogaira hivatkozik, s nem csupán Isten törvényéről felejtkezik meg, hanem arról is, hogy embertársak közösségében él. Ez nem valamilyen modern jelenség, mert mint kísértés megvolt az első keresztyén gyülekezetekben is. Pál figyelmeztet, hogy a szabadság ne legyen a test ürügye (Gal 5,13), hogy ez ne botránkoztassa meg az erőtleneket (1Kor 8,9), hogy a keresztyén szabadsággal ne kárhoztassuk a mások lelkiismeretét (1Kor 10,29).

A korlátokon kívül a keresztyén ember – különösképpen a tisztségviselő – sokszor hivatkozik szabadoságára, de ezek hamis hivatkozások, s ha a visszaélés súlyos és ismétlődő, a keresztyén egyház, a fokozatok betartásával, kötelezett a fegyelmezésre. Különösképpen érvényes ez az erkölcsi, a szolgálati és a tanbeli liberalizmusra.

2. Aki a fegyelmezés kérdésével foglalkozik, kötelezően tárgyalnia kell a *lelkigondozás és a fegyelmezés* viszonyát. A kettő kapcsolata, egymásra utaltsága a reformátori gondolkodásban nyer tiszta és helyes megfogalmazást, főleg annak köszönhetően, hogy eleink a Mt 18-ban elhangzó fokozatosságból indulnak ki. A lelkigondozás személyhez szóló igehirdetés, s mint ilyen viszonyul a fegyelmezéshez, mégpedig abban az értelemben, hogy a lelkigondozás értékben meghatározza, időben pedig megelőzi a fegyelmezést. Kálvin szerint Krisztus üdvözítő tudománya az egyház lelke, a fegyelem pedig a minden tagig elható idegszál. S nyilván a lelkigondozásról szól, amikor ezt írja: „A fegyelemnek első alapja az,

hogy a magánintelmeknek is adjunk helyet.”⁵ A kérdéssel Dávid Gyula kimerítő tanulmányban foglalkozik, s fegyelmező pasztorációról és pásztori fegyelmezésről beszél.⁶

A lelkigondozás egyfelől a véték megelőzését jelenti, hogy a bűnből ne legyen véték, másfelől azt, hogy az elkövetett vétket az egyház tagja bűnnek ismerje el. A közerkölcstelenség társadalmában hajlamosak vagyunk a véték súlyát ki-sebbiteni, vagy éppen arra, hogy ne is minősítsük bűnnek, esetleg hibának, tévedésnek. Az Isten szerinti értékrend helyreállítása a pasztorációs igehirdetésben és a személyes lelkigondozásban történik, s ez utóbbinak helye van a fegyelmi ítélet után is. A gyülekezet közösségének vissza kell fogadnia a bűnbánó vétkest. Sajnos megtörténik, hogy „a kilencvenkilenc igaz, a maga igazságában gögösen elzárkózik az egy bűnös elől” – fogalmaz Imre Lajos.⁷

Mindaz, amit erről a kérdésről elmondtam nem új, csupán arra jó, hogy tudatunk fölé hozza a fegyelmezés előtt végzendő lelkigondozás szükségességét. Bizonyára úgy van, hogy egyházunk gyakorolja a fegyelmezést, de adós marad a lelkigondozással, s most arra is gondolhatunk, hogy közöttünk, a lelkipásztori társadalomban milyen nagy szükség lenne a pásztori, baráti beszélgetésekre, figyelmeztetésekre. Sajnos, ma is panaszként mondjuk azt, ami az 1960-as években elhangzott, hogy egyházunkból hiányzik az evangéliumi bíráló, a figyelmeztetésben rosszindulatot feltételezünk, ellenséget látunk abban, akinek ellenvéleménye van.⁸

Még egy kérdést tartok szükségesnek tisztázni. Elvileg kimondhatjuk, hogy nem fegyelmezhetjük azt, akit előzőleg nem pasztoroltunk, a gyakorlatban azonban ez másképpen jelentkezik. A véték a legtöbb esetben csak akkor válik köztudottá, illetve csak akkor kerül az egyház testületei elé, amikor a vétkes ellen már fegyelmileg kell eljárni. Azonban az ilyen esetben sem szabad a lelkigondozásról lemondani, hiszen a tulajdonképpeni célt, a megjobbulást mindenekelőtt pásztoriglag kell munkálni.

3. Fontosnak tartom tisztázni a *bűn és a véték* fogalmát, s egyúttal azt, hogy az egyház milyen természetű vétkek esetében indít fegyelmi eljárást. Mind a héberben, mind a görögben több kifejezés jelöli a bűn és a véték fogalmát, de jelentésánál nem világos a kettő közötti különbség. Magyar nyelvünkben bűnnek nevezhetjük az egyetemes rosszat, ami Isten törvényébe ütközik, vétkeknek a szóban vagy tettben elkövetett bűnt. Minden véték bűn, de nem minden bűn véték. Ezt azért kell tudnunk, mert az egyház a vétkek ellen jár el fegyelmileg. Nem tehetünk különbséget az Isten ellen és az embertárs ellen elkövetett bűn között, mert ez utóbbi is Isten ellen történt, ahogyan Dávid paráznasága után bevallja: Egyedül

⁵ *A keresztyén vallás rendszere*. IV. 12. 1.

⁶ Egyháztagság és gyülekezetfegyelmezés. *Református Szemle* 1957. 228.

⁷ Imre Lajos: *i. m.* 82.

⁸ Így Búthi Sándor: Egyházkormányzás és egyházfegyelem. *Református Szemle* 1963. 219.

ellened vétkeztem (Zsolt 51,6). Minden bűn Isten elleni lázadás, s az ő szemében nincs nagy és kicsi bűn. Mindezek szerint az egyház akkor indít fegyelmi eljárást, ha 1. a bűn vétekként jelentkezik és 2. ha az nyilvános és megbotránkoztató. Ez utóbbi kritérium reformátori hagyomány és évszázados egyházi gyakorlat.

4. Az egyházi bírászkodás és a polgári törvénykezés kérdése már azért is ide tartozik, mert a készülő fegyelmi szabályzat nem nélkülözheti azokat az eljárásokat és általában jogi formulákat, amelyek a világi törvénykezésben gyakorlatban vannak. Az Ősz-ben a kettő szétválasztásának a kérdése nem is vetődik fel, hiszen a ma polgárinak és egyházinak nevezett jogrend, a profán és szent, a kultuszi és az azon kívüli, az élet egyetlen területét jelentette, amely teljesen Isten mindenhatósága alá volt vetve. Az ÚSz szövegében már nyomait találjuk e kettő feszültségének, ahol Pál a „igaztalanok”, a „hitetlenek” előtti törvénykezéstről ír (1Kor 6,1.6). Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a mindenkori polgári törvénykezés alapja a Tízparancsolat. Az igazi kérdés viszont az, mennyiben határozza meg a polgári jogrend az egyházi bírászkodást. Olyan teológusok is vannak, akik magának az egyházjognak a kifejezését is *contradictio in adiecto*-nak tartják, mert a jog külső hatalmat feltételez, amely ellenkezik az egyház lényegével, azzal tehát, hogy az Úr az egyedüli bíró.⁹ A kérdés az egyház kettős vetületére vezethető vissza, hogy ti. lelki és testi, földi és mennyei valóság. Mert testi és földi, a bűn alá rekesztett, szükséges, hogy az egyházban jogrend uralkodjék, s hogy a polgári rendtartás eljárásait mi is alkalmazzuk. De ez mindig annak érdekében kell hogy történjék, hogy visszanyerje lelki egyház mivoltát. Imre Lajos így fogalmaz: „Az egyház folytonosan küzd azért, hogy földi, véges viszonylataiban megőrizhesse mennyei tekintetét”, ezért „nem hanyagolhatja el, és nem játszhatja ki egyiket a másik ellen, vagy a másikkal szemben...”¹⁰

Bár az egyházi fegyelmezés formailag a polgári jogrend szerint történik, vigyáznunk kell a másságra, arra, amivel az egyházi bírászkodás több, mint a polgári törvénykezés. A különbségek közül itt most hármat emelek ki: 1. A Szentírás alapuló bírászkodásunknak célja nem a büntetés, az egyház nem válhat „fekete rendőrséggé”¹¹, hanem az, hogy a vétkest bűnbánatra és megtérésre indítsa. Minden egyházi fegyelmi eljárásnak azt kell munkálnia, hogy a vétkes „megszomorodjék a megtérésre” (2Kor 7,9). 2. Kálvin figyelmeztet, hogy „az egyházhoz olyan szigorúság illik, amely a szelídség lelkével van egybekötve”¹², hogy az ilyent a fölöttébb való bánat meg ne eméssze, ahogyan Pál fogalmaz (2Kor 2,7). Ilyenről pedig csak az egyházi bírászkodásban van szó. 3. A polgári törvénykezésben a vétek a büntetés letöltésével válik semmissé. Az egyháznak viszont tudnia kell, hogy nincs emberi elégtétel, a bűnért nem lehet megfizetni, mert Jézus Krisztus megfizetett „azáltal, hogy eltörölte a parancsolatokban ellenünk szóló kézírást,

⁹ Így vélekedik Rudolph Sohm neves egyházjogász. Lásd Imre L.: *i. m.* 65.

¹⁰ Uo. 67.

¹¹ Imre Lajos kifejezése, *i. m.* 50.

¹² *A keresztyén vallás rendszere*. IV. 12. 8.

[...] azt eltette az útból, odaszegezvén azt a keresztfára” (Kol 2,14). Ennek a semmissé tételnek meg kell jelennie a lelkiismeret-furdalásban, majd a bűnbánatban és abban az elhatározásban, hogy a vétkes ezentúl életét Isten törvénye szerint rendezze be.

III. A fegyelmezés esetei és tényezői

1. Előljáróban *néhány tisztázó gondolatot* fogalmazok meg. Az egyházfegyelmezés a gyülekezetnek az a szolgálata, amellyel őrzi Krisztus testének szentségét és tisztaságát. Ez igaz, de a lényegi kapcsolat nem is a gyülekezet és a fegyelmezés között van, hanem az *Ige* és a fegyelmezés között. Az indítás Istennek

abból a parancsából történik, hogy „szentek legyetek, mert én, az Úr, a ti Istenetek szent vagyok” (3Móz 19,2), s ez az ÚSz-ben is követelmény: „az Isten akarhatja a ti szentté lételetek” (1Thessz 4,3). Hogy bíraskodásunk ne a polgári törvénykezés lemásolása legyen, hogy az egyházi bírók ne éljenek vissza önkényesen hatalmukkal, hogy a vétkest a fegyelmi ítélettel a megtérésre szomorítsuk meg (2Kor 7,9) és ne másképpen – mindezt úgy érhetjük el,

Helyes, ha engedelmeskedünk annak, ami igazságos; szükséges, hogy engedelmeskedjünk annak, ami erősebb. Az igazság, erő nélkül, tehetetlen; a hatalom, igazság nélkül, zsarnoki. Tehát egyesítenünk kell az igazságot az erővel; s evégből arra kell törekednünk, hogy ami igazságos, az erős legyen, s ami erős, az igazságos.

Pascal: *Gondolatok*

ha mind a személyeket, mind az eljárást az Ige mértéke alá állítjuk. Ezek után mondhatjuk ki, hogy a fegyelmezést a *gyülekezet* közössége végzi testületei által, tehát ő az alanya, és a gyülekezet szentsége érdekében történik, tehát ő a tárgya is. Az Igében gyökerezve, s részben Kálvinra hivatkozva¹³, a fegyelmezésnek hármas céljáról beszélhetünk: 1. Hogy a Főre ne származzék miattunk gyalázat s Isten dicsőségét ne csorbítsuk. 2. Hogy az egyes lelkeket megtartsuk az üdvösségre. 3. Hogy megőrizzük az egyház, a gyülekezet tisztaságát.

2. *A fegyelmezés esetei.* Amikor a következőkben az erkölcsi vétségekről, a szolgálati mulasztásokról és a tanbeli tévelygésekről beszélek, két irányba is kell tekintenem: általában egyházunk minden tagjára és sajátosan a szolgálattevőkre, a tisztségviselőkre.

a) *Erkölcsi* értelemben beszél Pál a gyülekezeti rendről, a közösség tisztaságáról és kéri a rómaiakat, hogy ne szabják magukat a világhoz (Róm 12,2). Az egyházban mindig támadtak olyan prófétai lelkületű, a tisztaság, szentség követelményével meg nem alkuvo igehirdetők, akik az egyház élő lelkiismereteként felemelték szavukat koruk erkölcstelensége ellen. Ezt tette Savonarola, így prédikáltak puritán elődeink. Ma talán hangsúlyosabban igaz a megállapítás: ahelyett, hogy a bibliai erkölcs hatná át a társadalmat, annak közerkölcstelensége szűrődött be az egyházba. Nem szabad engednünk, hogy a liberokrácia (a kifejezést nemrég

¹³ *A keresztyén vallás rendszere.* IV. 12. 5.

egyik előadótársamtól hallottam), a „mindenki így csinálja” diktatúrája itassa át az egyházi közgondolkozást. Minden mentegetés, hivatkozás a körülményekre nem egyéb, mint könyvelési trükk, amellyel a kiadási oldal adatait csökkentjük, hogy átsússzon a lelkiismereti vagy éppen az egyházi ellenőrzésen. A világi közérkölcstelenség elleni fegyelmi eljárás egyházi közérdek. Nem egy lelkipásztor szomorú tapasztalata, hogy nem tud hatékonyan ellenállni annak a közszellemnek, amelyet a gyülekezet, vagy éppen a presbitérium képvisel. De az is előfordulhat, hogy a helyes bibliai erkölcsöt, az egyházi közérdeket a gyülekezet képviseli, szemben a lelkipásztorral. Ennek a gondolatsornak a végén ki kell mondanunk: az az egyház, amelyik a nyilvános és közmegbotránkozató vétkek előtt szemet huny, amelyik bármivel igazolja ezeket, az vétkes és cinkostárs.

b) Az egyház tisztségviselői és tisztviselői, elsősorban a lelkipásztorok *szolgálati* mulasztásokban lehetnek vétkesek. Mi, idősebb lelkipásztorok, a múltból hosszú vétkeklistát állíthatnánk össze: a lelkipásztor részegsége miatt képtelen volt megtartani az istentiszteletet; a templom előtt összegyűlt híveknek a lelkipásztor kihirdeti, hogy erdei hajtóvadászat miatt elmarad az istentisztelet. Ismeretesek azok az esetek is, amikor a család mindenütt keresi gyülekezetének lelkipásztorát, s körbe telefonálja a szomszéd egyházközség lelkipásztorát, hogy valaki temesse el hozzátartozóját. Nem csupán ezek, és az ehhez hasonló bűnök döbbenetesek, hanem maga a tény, hogy az egyház hivatalosai vagy nem jártak el fegyelmileg, vagy a hanyag lelkipásztort más gyülekezetbe helyezték, illetve alkoholizmus esetén betegnyugdíjba tették. Nem szabad félrenézünk akkor sem, ha a nem lelkesi tisztségviselők makacsul ellenszegülnek testületi (például presbiteri) határozatoknak, s akkor sem, ha valamelyik tisztviselő tudatosan anyagi kárt okoz az egyháznak.

c) Nem könnyű fegyelmi bizottságainknak ítéletet hozni akkor, ha valaki vét a *tanfegyelem* ellen. A nehézség abból adódik, hogy éppen mi, protestánsok a gondolkozás szabadságát valljuk, hiszen 16. századi protestálásunk az Isten elé állított lelkiismereti kérdés volt. Ilyennek ismernek minket mások, de sokszor ezen az alapon félre is értenek. A fegyelmezéssel nem akarjuk a lelkiismeret szabadságát megbénítani, s a másképp gondolkozót eretnekké kikiáltani. Azonban, ha valaki úgy látja, hogy református tanításunk ellentmond Isten Igéjének, akkor nem az ellenőrizetlen tanterjesztés a megoldás, hanem az, hogy állítását az egyház tanait vizsgáló zsinat elé terjeszti. Bizony, mi lelkipásztorok prédikációinkban nemegyszer vétünk a tanfegyelem ellen. Az igehirdető a temetésen nem is veszi észre, hogy vétett, amikor így imádkozik: Atyánk, fogadd be meghalt testvérünket a te örök hajlékodbá. Egy-egy ilyen „elszólás” még nem feltétlenül von maga után fegyelmi eljárást, csupán kiigazító lelkigondozást igényel, de akkor igen, ha ezt tudatosan és megismételten mondja. Ha az egyháztag egyszer – és csakis egyszer – és kíváncsiságból babonás vagy spiritiszta praktikákban vesz rész, még nem fegyelmi eset, de ha rendszeresen gyakorolja, s különösen, ha hirdeti és maga köré ilyen csoportot gyűjt, az már igen. Tudomásom van arról, hogy gyakor spiritiszta

lelkipásztort függesztettek fel, s csak évek múlva kapta vissza a palástot, amikor felhagyott ezzel.

Az igaz tanítás védelme érdekében Pál int, hogy fiatal szolgatársa az eretneket egy vagy két intés után, kerülje (Tit 3,10), s János is hasonlóképpen ír: „Ha valaki elmegy hozzátok, és nem ezt a tudományt viszi, ne fogadjátok azt be házatokba, és azt ne köszöntsetek” (2Jn 10).

3. *A fegyelmezés tényezői*: a vétkes, a fegyelmi eljárás és az ítélkező testület.

a) Jogi értelemben *vétkes* az, aki a fegyelmi szabályzat előírásait megszegte, s az természetes, hogy ez csak a református egyház konfirmált tagjaira vonatkozik. De mert éppen egyházi fegyelmezésről van szó, a pásztori szempontnak állandóan az egyház, a lelkipásztor szeme előtt kell lennie. A vétkes nem „fekete bárány”, akit meg kell bélyegezni, hanem századik juh, aki tévelyeg, akit meg kell keresni, mert a mi mennyei Atyánk nem akarja, hogy egy is elveszen a kicsinyek közül (Mt 18,12–14). Egyes véleményekkel ellentétben, a vétkes lelkipásztorok fegyelmezésével külön kell foglalkoznunk. Kálvin így ír erről: „Először szólni fogunk a közös fegyelemről, amelynek szükségképpen mindenki alá van rendelve; azután áttérünk a klérusra, amelynek ama közös fegyelem mellett, saját fegyelme van.”¹⁴ Majd hivatkozik a régi kánonokra, amelyek intenek, „hogy egy klérikus se töltsen idejét vadászattal, kockajátékkal, lakmározással; egy se üzzön uzsorát vagy kereskedést; egy se vegyen részt a kicsapongó táncokban, s más effélék”, majd később: „... a klérikusok élesebb bírálatokat gyakoroljanak maguk között, és magukkal szemben kevésbé legyenek elnézők, mint másokkal szemben.”¹⁵ A II. HH is előírja, hogy az egyház szolgálóinak tanítását és életét meg kell vizsgálni, s ha javíthatatlanok, az igazi pásztorok mozdítsák el, és mint farkasokat az Úr nyájából, üzzék el.¹⁶ A lelkipásztor vétkei lehetnek ugyanolyan nagyok, mint bármely egyháztagé, de erkölcsi életük megingása, szolgálati hanyagságuk, tanbeli tévelygései rombolóbbak, mint amazoké. Ők valóban farkasok az Úr nyájában. Református egyházunknak több évtizedes adóssága van: nem csupán a fegyelmi bizottságoknak, de a lelkipásztori közösségeknek is, amelyek elmulasztották a testvéri lelkigondozást. A lelkipásztor az egyházmegyei fegyelmi bizottság hatáskörébe tartozik. Bizonyára ez így helyes. De tudunk olyan esetről is, hogy az egyházmegye ismerte a lelkipásztor féltelen életvitelét, de nem indított ellene fegyelmi eljárást. Megtette ezt a gyülekezet: csak eklézsiakövetés után engedte, hogy lelkipásztora úrvacsorát osszon, mert ismerte parázna és részeges életét.

A fegyelmi szabályzatok általában kerülnek azt a kérdést, hogy kell-e, lehet-e a testületek ellen fegyelmi eljárást indítani. Elképzelhető (nem tudom, hogy hány ilyen eset volt), hogy a presbitérium ellen a felsőbb egyházi hatóságok fegyelmit kérnek. Ha egyetértünk azzal, hogy erre szükség van, akkor arra is igent kell

¹⁴ *A keresztyén vallás rendszere*. IV. 12. 1.

¹⁵ Uo. IV. 12. 22.

¹⁶ XVIII. fejezet 17.

mondanunk, hogy az ún. felsőbb szintű testületeket is – egyházmegyeieket, egyházkerületeket – lehet fegyelmi elé állítani. Ha erre elvileg nemet mondunk, kettős mértékkel mérünk és testületi lényegi hierarchiákat ismerünk el.

b) Az *eljárásnak* Mt 18 szerint kell történnie, részleteiben pedig a polgári törvénykezés követendő, a már említett sajátos teológiai szempontok mellett. Egyházunkban bárki kérhet fegyelmi eljárást, bárki ellen, aki megsértette egyházunk rendjét. Mert nem személyi sérelmekről van szó, ezért a jelentő nem felperes, s a vádat az egyház megbízott ügyésze terjeszti elő. Sokan vonakodnak attól, hogy jelentést tegyenek, félve, hogy a közvélemény áruklódnak vagy besúgnak minősíti. Ennek kivédésére azt tanácsolhatjuk, hogy előbb magával a vétkesel beszélgesse, ez evangéliumi értelemben is lelkipozozás, s makacsság esetén mondja meg neki, hogy jelenteni fogja az egyházi hatóságoknak. A jelentést elfogadó személynek nincs joga önhatalmúlag visszautasítani azt. Erről csak maga az illetékes fegyelmi bizottság dönthet. Így tartom méltányosnak, annak ellenére, hogy a jelenlegi szabályzat másképpen rendelkezik.¹⁷ A perrendtartásnak (procedúrának) a Kánon fegyelmi szabályzata szerint kell történnie. Minden tévedés vagy visszaélés – akár jelezték az érdekeltek, akár nem – helyesbítésére, megszüntetésére maga a bizottság kötelezett. Joghézag esetén csak a Zsinat rendelkezhet. Az ítélethozatalnál figyelniünk kell a következőre: Egyértelmű, hogy a bűn büntetése a kárhoz, amit azonban csak Isten mondhat ki majd a végítéletkor. Ezt, mint rossz lehetőséget nem szabad elhallgatni, de a megtérés jó lehetőségét sem szabad kizárni. Mindkettő igehirdetés, s alkalma még a perrendtartás előtti négyeszközi lelkipozozás.

c) A *fegyelmi bizottságok* munkájáról egypár elvi szempontot tartok fontosnak. 1. Ahogyan láttuk, a pártatlanság, tényszerűség már az Ósz-ben Isten népe iránt támasztott követelmény, s a hivatkozás az, hogy maga az Úr a bíró. Ehhez hozzá kell tennünk azt, amit Kálvin mond: „Az egész tárgyaláshoz pedig Isten nevének segítségül hívásán kívül olyan méltóság illik, amelyen érezhetőnek kell lennie Krisztus jelenlétének, hogy így semmi kétség ne férjen ahhoz, hogy egyenesen ő ül ítélőszéke élén.”¹⁸ 2. A bizottságnak a vétket kétségen kívülé kell tennie, de egyet kell értenünk Imre Lajossal, hogy „...a fegyelmezéstől távol kell állnia minden rendőrködésnek, nyomozásnak, a bűn önmagáért való kutatásának, óvakodnia kell minden, a szemétnben való turkálástól és az elkövetett bűnök, hibák vagy tévedések nyilvánossá tételétől, persze anélkül, hogy ez a bűn palástolását vagy mentegetését jelentené.”¹⁹ 3. A presbiterekről Pál azt írja, hogy őket „mindenki előtt” kell megfeddni, „hogy a többiekben is félelem támadjon” (1Tim 5,17–21). Ezt nem szabad félreérteni, mert elrettentő példa ugyan, de nevelő céllal történik, s az egyház sohasem róhat ki nagyobb ítéletet, mint amekko-

¹⁷ A Kánon III. főrészt 36. §-a szerint ehhez elég az elnöknek és két bizottsági tagnak a határozata.

¹⁸ *A keresztyén vallás rendszere*. IV. 12. fejezet 7.

¹⁹ *Az Ige és a fegyelem*. 85.

ra az elkövetett vétkek súlya. 4. Bizonyára torz dolog az is, hogy a hűtlen, a mulasztásokban vétkes egyházat képviselő fegyelmi bizottság hozzon elmarasztaló ítéletet, sőt van, aki úgy látja, hogy „nem ítélkezhetünk afelett, aki a hanyagságunk miatt lett hanyag, rossz példánk miatt hitetlen, hűtlenségünk miatt hűtlen, mert különben saját ítéletünk átka mireánk hull vissza”.²⁰ Ez igaz, s itt azoknak a farizeusoknak a lelkiismeretéről van szó, akik nem merik az első követ a vétkes asszonyra dobni (Jn 8,1–11), s az is igaz, hogy az egyház bírójának tiszta, rendezett életet kell felmutatniuk, másképpen ítélkezésük farizeusi képmutatás. A bírák erkölcsi alkalmasságát az egyház választó testületeinek jól át kell gondolni, adott esetekben a bizottság összetételét meg kell változtatni, de a vétkes nem hivatkozhat a bírák erkölcsi alkalmatlanságára, ezzel nem mentegetheti a maga vétkét, és nem teheti semmissé a hozott ítéletet.

IV. Az új szabályzat

Mindezeknek a szempontoknak és alapelveknek – és még másoknak is – helyet kell kapniuk a készülő Fegyelmi Szabályzatban. Ezen munkálkodik jelenleg a Zsinat kánonjogi bizottsága, nagy körültekintéssel, amit az is mutat, hogy egy munkaszöveget nyilvánossá tettek, s örvendünk kell, hogy ez érdeklődést váltott ki. Személy szerint tartok attól, hogy a Zsinat más közegyházi kérdéseket ez elé helyez, s a Fegyelmi Szabályzat végleges jóváhagyása késni fog. Bár ne lenne igazam. Itt nem csupán a sürgősségről van szó, hanem arról is, hogy mindenkinek (beleértve a Zsinatot) be kell látnia azt, amire Dávid Gyula figyelmeztet, hogy ti. az egyházi „fegyelmezés nem iurisdictio, nem szabályzatalkotás, hanem nagyon komoly, teljes értelmű egyházi és lelkipásztori szolgálat”.²¹ Mind a bibliai, mind a hitvallási alapoktól nem szabad eltekinteni, de éppen a II. HH figyelmeztet, hogy „a fegyelmet az idő, a közjó és a szükség kívánalmai szerint a tagok épülésére alkalmazzák”.²² Nem szabad tehát a régi eljárásokat mai cselekvési normáknak tekinteni.²³

1932-ben az Erdélyi Református Egyházkerület minden gyülekezetet megkérdezett, hogy van-e az egyházközségben fegyelmezés. Erre csak 40 lelkipásztor felelt, s ebből következtek az általános helyzetre, az egyházfegyelmezés gyakorlására a kerületben. Az igen válaszok csekély száma megmutatta, hogy ezelőtt 70 évvel mi volt a helyzet az egyházban. Az az érzésem, hogy ma még inkább válságos a helyzet. Mert mindenki tudja, hogy nem a jó szabályzat megfogalmazása az igazi gond, hanem annak betartása és betartatása. Ehhez pedig öntudatos, az Ige mértéke alá álló közegyházi szemléletre, lelkipásztorokra és presbitériumra van szükség. Ebben csak reménykedhetünk, és kérhetjük Urunkat, hogy küldjön ebben az értelemben is munkásokat az ő aratásába.

²⁰ Így vélekedik Búthi Sándor: *i. m.* 223.

²¹ Uo. 229.

²² XVIII. fejezet 15.

²³ Lásd Ddavid Gyula: *i. m.* 232., utalva a 17. és 18. századi formákra.

Könyvészet

A kalotaszegi református egyházmegye fegyelmi szabályzata. *Református Szemle* 1933. 205.

A Királyhágómelléki Egyházkerület új fegyelmi szabályzata. *Kiáltó Szó* 1936. 2. sz. (borítólap)

A romániai református egyház pásztori fegyelmi szabályzata. *Református Szemle* 1933. 123.

Az egyház bírói hatalma. *Református Szemle*. 1933. 126.

Bíró Péter: Az egyházfegyelem érdekében. *Református Szemle* 1933. 475.

Búthi Sándor: Egyházkormányzás és egyházfegyelem. *Református Szemle* 1963. 213–224.

Dávid Gyula: A református egyházfegyelem alapelve. *Református Szemle* 1933. 388.

Dávid Gyula: Egyháztagság és gyülekezetfegyelmezés. *Református Szemle* 1957. 193–199, 226–232.

Derzsi Endre: Az egyházfegyelem kérdéséhez. *Az Út* 1923. 128–129.

Egyházfegyelmi. *Az Út* 1930. 301–302.

Egyházi szolga: Törvénytervezet az egyházi fegyelemről. *Református Szemle* 1923. 106

Fülöp Ferenc. Egyházfegyelem (Kiközösítés Hollandiában). *Református Szemle* 1933. 568.

Fülöp Ferenc. Egyházfegyelem (Visszavétel Hollandiában). *Református Szemle* 1934. 90.

Fülöp Lajos: Az egyházfegyelem kérdéséhez. *Református Szemle* 1925. 387.

Illyés Géza: Az egyházi fegyelemről. *Az Út* 1930. 73–79.

Imre Lajos: Be lehet-e vezetni az egyházfegyelmet? *Az Út* 1923. 57–58.

Imre Lajos: Egyház és fegyelem egyházi törvényeink tükrében. *Református Szemle* 1925. 753, 802.

Imre Lajos: A fegyelem nélküli egyház. *Az Út* 1926. 229–230.

Imre Lajos: Az egyházfegyelem célja s az ebben felmerülő visszaélések. *Az Út* 1933. 13–16.

Imre Lajos: Az egyházfegyelem kérdéséhez. *Az Út* 1931. 140–144.

Imre Lajos: Az egyházi fegyelmezés bevezetése kérdéséhez. *Az Út* 1934. 72–74.

Imre Lajos: Egy szép egyházfegyelmi törvényjavaslat. *Az Út* 1927. 223–229.

Imre Lajos: Egyházi törvényhozásunk új követelménye. *Az Út* 1939. 202–212, 264–272, 291–294.

Imre Lajos: Utazás az egyházfegyelem körül. *Az Út* 1933. 51–52.

Imre Lajos: Mt 8,8–10. A fegyelem. *Kálvinista Világ* 1927. 58–59.

Imre Lajos: *Az Ige és a fegyelem*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása. Cluj–Kolozsvár 1934.

Imre Lajos: Kálvin a fegyelem embere. *Református Szemle* 1973. 101–108.

Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere*. Pápa 1910. 4. könyv XII. feje. 506–530.

Kolozsvári József: Egyházfegyelmezés Beregkeresztúron 1602-ben. *Református Szemle* 1933. 469.

László Dezső: Imre Lajos, Az Ige és a fegyelem (könyvismertetés). *Kiáltó Szó* 1935. 11–12.

László Zoltán: Javaslát az egyházfegyelmi szabályzat végrehajtási utasítására. *Református Szemle* 1934. 119.

Nagy József: Kálvin véleménye és hozzászólása az egyházfegyelmi tervezethez. *Az Út* 1933. 121–129.

Nagy Lajos: Régi egyházfegyelmi szabályok az udvarhelyi egyházmegyében. *Az Út* 1932. 63–72.

Nagy Zoltán: Hogyan kezdjünk hozzá? (Az egyházfegyelmezésről). *Kiáltó Szó* 1937. 31–32.

Sulyok István (körlevelének szövege): Új egyházfegyelmi szabályrendelet a Királyhágómelléki Egyházkerületben. *Kiáltó Szó*. 1937. 3. sz. (borítólap)

Szabó Zoltán: A fegyelem áldása. *Református Szemle* 1935. 49.

Tavaszy Sándor: Az egyházfegyelem újból napirenden. *Kálvinista Világ* 1931. 38.

Tavaszy Sándor: Sürgős teendők az egyházfegyelem terén. *Kálvinista Világ* 1932. 77–78.

Tökés István: Kegyelem – fegyelem. *Református Szemle* 1976. 237–238.

Tavaszy Sándor: „Hierarchikus diktatúra” (Az egyházfegyelem kérdéséről). *Kálvinista Világ* 1932. 99–100.

Vásárhelyi János: Az egyházfegyelem kérdése. *Református Szemle* 1933. 33.

Wray, D. E. : *Egyházfegyelem* (Kis Tükör könyvek). Kolozsvár 1999.

Az embert önmaga, nem pedig köntöse szerint kell megítélnünk; és, miként igen mulatságosan mondja valamely ókori író: „Tudod-é, miért becsülöd őt oly nagyra? Mert hozzá számlálod koturnusának²⁴ magasságát.” A talapzat nem a szobor.

Montaigne: *Esszék*

²⁴ Koturnus (gör): a tragikus szerepet játszó görög színészek erősen magasított cipője (szerk.).